

Bruksela, dnia 30.5.2017 r.
COM(2017) 248 final

**KOMUNIKAT KOMISJI DO PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

Rozwój szkół i doskonały poziom nauczania warunkiem dobrego startu życiowego

{SWD(2017) 165 final}

1. Wprowadzenie

Inwestowanie w ludzi, zwłaszcza młodych, jest najważniejszym priorytetem dla Europy. W grudniu 2016 r. Komisja Europejska przedstawiła inicjatywę pt. „Inwestowanie w młodzież Europy”¹, podkreślając znaczenie dania młodym ludziom nowych możliwości. Kluczowym przesłaniem jest to, że jakość edukacji ma decydujące znaczenie dla poszerzania perspektyw młodych ludzi i zwiększania ich szans życiowych. Inicjatywa opiera się na Nowym europejskim programie na rzecz umiejętności². Edukacja odgrywa również kluczową rolę w tworzeniu europejskiego filaru praw socjalnych³. Niniejszy komunikat jest częścią pakietu inicjatyw dotyczących kształcenia, szkolnictwa wyższego i monitorowania losów absolwentów. Powstał w odpowiedzi na konkluzje Rady Europejskiej z grudnia 2016 r.⁴. Wpisuje się on w cel ONZ w zakresie zrównoważonego rozwoju nr 4 dotyczący edukacji⁵.

Edukacja wysokiej jakości dla wszystkich przyczyni się do osiągnięcia unijnych celów gospodarczych i społecznych. Dobry system edukacyjny jest podstawą integracyjnych i odpornych na zmiany społeczeństw. Stanowi on punkt wyjścia dla udanej kariery zawodowej i zapewnia najlepszą ochronę przed bezrobociem i ubóstwem. Sprzyja rozwojowi osobistemu i stanowi fundament aktywnej postawy obywatelskiej. Edukacja wysokiej jakości pobudza badania, rozwój technologiczny i innowacje oraz zwiększa konkurencyjność gospodarki. Aby możliwe było czerpanie z niej korzyści, musi być ona ogólnodostępna.

Szkoły odgrywają kluczową rolę w uczeniu się przez całe życie i w związku z tym konieczne jest podjęcie działań na rzecz poprawy jakości i wyników kształcenia⁶. Obecna sytuacja w Europie pokazuje, że nie ma powodów do samozadowolenia. W całej Unii Europejskiej istnieje wielka różnorodność szkół i systemów edukacji. Jednocześnie zasadniczo wszystkie państwa członkowskie zmagają się z szeregiem kluczowych problemów:

- **Na poziomie edukacji szkolnej istnieją niedociągnięcia wpływające na rozwój kompetencji osób uczących się.** Najnowsze wyniki badania OECD PISA pokazują, że jeden na pięciu uczniów ma poważne trudności w osiągnięciu wystarczającego poziomu umiejętności w zakresie czytania, matematyki i nauk ścisłych. W konsekwencji istnieje większe prawdopodobieństwo, iż ci młodzi ludzie będą napotykać, przez całe życie, przeszkody na drodze do włączenia społecznego oraz że będą mieli mniejsze szanse na zatrudnienie. Jednocześnie odsetek uczniów osiągających bardzo dobre wyniki w Europie jest stosunkowo niski: nawet państwa członkowskie UE osiągające najlepsze wyniki przegrywają z zaawansowanymi krajami azjatyckimi⁷. Wielu młodych ludzi nie dysponuje odpowiednimi

¹ COM(2016) 940, 941

² COM(2016) 381

³ COM(2017) 250

⁴ Konkluzje przyjęte przez Radę Europejską w dniu 15 grudnia 2016 r.

⁵ <http://www.un.org/sustainabledevelopment/education/>

⁶ Wyzwania określone w niniejszym komunikacie mają zastosowanie do kształcenia ogólnego, jak i do kształcenia zawodowego odbywającego się w szkole.

⁷ Komisja Europejska (2016 r.), PISA 2015: *EU performance and initial conclusions regarding education policies in Europe*. Odsetek uczniów osiągających słabe wyniki w nauce wzrósł w latach 2012–2015 z 16,6 % do 20,6 % (nauki ścisłe) oraz z 17,8 % do 19,7 % (umiejętność czytania), zaś utrzymywał się na poziomie ok. 22 %, jeśli chodzi o matematykę. Odsetek uczniów osiągających najlepsze wyniki w naukach ścisłych w Singapurze wynosi 24 %, zaś w Japonii – 15 %. Żadne państwo członkowskie UE nie osiąga takich wyników.

umiejętnościami cyfrowymi⁸. Inną kluczową kwestią jest brak formalnych kwalifikacji; choć wiele państw członkowskich poczyniło znaczne postępy w zakresie osiągnięcia zasadniczego celu strategii „Europa 2020” pod względem ograniczenia odsetka osób przedwcześnie kończących naukę, tak aby nie przekraczał on 10 %, nadal zbyt wielu młodych ludzi wcześniej kończy naukę.

- **Edukacja szkolna nie zawsze w pełni odgrywa swoją rolę w promowaniu równości i sprawiedliwości społecznej.** Z danych uzyskanych z badania PISA⁹ wynika, że różnice między wynikami kobiet i mężczyzn w matematyce i naukach ścisłych zmniejszają się, choć stereotypy związane z płcią wciąż prowadzą do różnic w wybieraniu ścieżki kariery związanej z naukami ścisłymi i ICT oraz wymagają większej uwagi. Dane z tych badań wskazują, że wyniki w nauce zależą w dużej mierze od statusu społeczno-ekonomicznego uczniów. Średnio ponad jedna trzecia młodych ludzi ze środowisk defaworyzowanych w UE osiąga tylko niski poziom wykształcenia. To cztery razy więcej niż ich rówieśnicy z lepiej sytuowanych środowisk. Istnieją również inne określone problemy, właściwe dla uczniów ze środowisk migracyjnych i Romów, które pogarszają ich sytuację. Różnice te zwiększają nierówności społeczne¹⁰, zamiast je ograniczać. Dostęp do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia ma kluczowe znaczenie dla zbudowania bardziej odpornego i równego społeczeństwa. Na przykładzie Estonii i Finlandii widać, że systemy edukacji szkolnej mogą przyczynić się do dobrych wyników w nauce, zapewniając zarazem równość edukacyjną.
- **Tempo zmian technologicznych i cyfrowych ma ogromny wpływ na nasze gospodarki i społeczeństwa – szkoły muszą lepiej reagować na nową rzeczywistość.** Wiele z dzisiejszych dzieci w wieku szkolnym będzie później wykonywało zawód, który jeszcze nie istnieje. Obecnie już 90 % wszystkich miejsc pracy wymaga przynajmniej w pewnym stopniu opanowania umiejętności cyfrowych¹¹. Nie wystarczy już wyposażenie młodych ludzi w stały zestaw umiejętności lub wiedzy; muszą oni rozwinąć odporność na zmiany i zdolność dostosowania się do nich. W dokumencie Komisji dotyczącym wykorzystania możliwości płynących z globalizacji również uznaje się, że konieczne są nowe sposoby uczenia się, w społeczeństwie, które staje się coraz bardziej mobilne i cyfrowe. Jak podkreślono w dokumencie Komisji dotyczącym społecznego wymiaru Europy, systemy edukacji wymagają modernizacji w celu promowania krytycznego myślenia, kreatywności i ducha przedsiębiorczości¹².

Rozwiązanie tych problemów wymaga przeprowadzenia reform. Jest to zadanie dla państw członkowskich, ponieważ organizacja systemu kształcenia leży w ich gestii i rozwiązania będą się różnić w zależności od uwarunkowań krajowych, regionalnych i lokalnych. Zgodnie z zasadą pomocniczości UE może odegrać istotną rolę we wspieraniu państw członkowskich w ich staraniach na rzecz reform. Współpraca na szczeblu UE pomaga również państwom członkowskim w analizie danych, dzieleniu się dowodami, identyfikowaniu dobrych praktyk, a także daje im okazję do wymiany doświadczeń i wzajemnego uczenia się. Tego rodzaju dobrowolna współpraca stanowi wartość dodaną dla państw członkowskich w zakresie podejmowania świadomych decyzji.

⁸ Komisja Europejska (2015 r.), *Being young in Europe today - digital world*.

⁹ Badanie OECD PISA (Program międzynarodowej oceny umiejętności uczniów) z 2015 r.

¹⁰ Komisja Europejska (2016 r.), *Monitor Kształcenia i Szkolenia 2016*.

¹¹ Sprawozdanie o postępie cyfrowym Europy za 2017 r., SWD (2017) 160.

¹² COM(2017) 240, COM(2017) 206.

Istnieją trzy obszary, w których niezbędne jest podjęcie działań i w których wsparcie na szczeblu europejskim może pomóc stawić czoła wyżej wspomnianym wyzwaniom:

1. tworzenie lepszych szkół bardziej sprzyjających włączeniu;
2. wspieranie nauczycieli i kadry kierowniczej szkół w wysiłkach na rzecz wysokiej jakości nauczania i uczenia się oraz
3. sprawienie, aby zarządzanie systemami edukacji szkolnej było coraz skuteczniejsze, bardziej sprawiedliwe i wydajne.

W niniejszym komunikacie przedstawiono działania na szczeblu UE mające pomóc państwom członkowskim w sprostaniu wyzwaniom w każdym z tych obszarów. Głównym czynnikiem reform jest europejski semestr, w szczególności przez zalecenia dla poszczególnych krajów dotyczące edukacji. UE może pomóc tym państwom członkowskim, które chcą wsparcia dla swoich wysiłków na rzecz reform. Unia Europejska zapewnia także wsparcie finansowe i techniczne państwom członkowskim, w szczególności poprzez program Erasmus+, europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne oraz Służbę ds. Wspierania Reform Strukturalnych.

Nie ma uniwersalnego rozwiązania, gdyż **róźnorodność jest charakterystyczną cechą europejskich systemów edukacji szkolnej**. Jednocześnie państwa członkowskie mają wspólny interes w poprawie wyników kształcenia. Aby edukacja wysokiej jakości stała się ogólnodostępna, należy w pełni wykorzystać wszelkie dostępne narzędzia, zarówno te na szczeblu krajowym, jak i unijnym. Komisja wyraża gotowość współpracy z państwami członkowskimi.

2. Tworzenie lepszych szkół bardziej sprzyjających włączeniu

W celu uzupełnienia działań podejmowanych przez państwa członkowskie, Komisja będzie:

- zacieśniać współpracę między szkołami, ułatwiając dostęp do **partnerstw między szkołami oraz mobilności uczniów w ramach programu Erasmus+** oraz wzbogacać cyfrowe uczenie się i wzajemne poznawanie kultur poprzez promowanie uczestnictwa w ramach **eTwinning**;
- pracować nad **narzędziem samooceny zdolności cyfrowych**, tak aby szkoły w UE mogły, na zasadzie dobrowolności, dokonać samooceny w odniesieniu do wspólnych kryteriów i aby mogły powszechniej i skuteczniej korzystać z technologii dostosowanych do nauczania w erze cyfrowej¹³. Przy pomocy tego narzędzia szkoły mogą zdecydować, czy składać sprawozdanie z poczynionych przez nie postępów w zakresie **dostępności i wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych, kompetencji i postaw z nimi związanych, budując w ten sposób bazę danych** we wszystkich uczestniczących państwach członkowskich;
- wspierać poprawę poziomu edukacji szkolnej w dziedzinie **nauk ścisłych, technologii, inżynierii i matematyki** przez promowanie najlepszych praktyk w tworzeniu powiązań i współpracy szkolnictwa wyższego, centrów badań naukowych i przedsięwzięciach ze szkołami na poziomie UE, oraz skuteczne zwalczanie różnic w wynikach kobiet i mężczyzn oraz stereotypów dotyczących nauk ścisłych, technologii, inżynierii i matematyki, wykorzystując do tego program Erasmus+;

¹³ <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcomporg/selfie-tool>

- propagować i wspierać eksperymenty polityczne nad opracowywaniem **wielojęzycznych metod pedagogicznych** oraz **nauczania w zróżnicowanych klasach** w ramach programu prac programu Erasmus+ na rok 2018;
- podejmować działania następcze w związku z uwagami Komitetu Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych poprzez wspieranie współpracy między **Europejską Agencją na rzecz Rozwoju Edukacji Specjalnej i Włączającej** a państwami członkowskimi, na ich wniosek, we wdrażaniu przepisów w dziedzinie edukacji Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych;
- w dalszym ciągu wspierać wysiłki państw członkowskich na rzecz zapewnienia dostosowanej do potrzeb **wysokiej jakości wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem**, a także dołożyć wszelkich starań, aby pomóc państwom członkowskim w uczeniu się nawzajem i znajdowaniu najlepszych rozwiązań.

2.1 Wspieranie wszystkich osób uczących się oraz stymulowanie rozwoju ich kompetencji

Wszyscy młodzi ludzie muszą mieć możliwość zdobycia pełnego zakresu kluczowych kompetencji. Obejmują one: umiejętność czytania i pisania, języki obce, matematykę, nauki ścisłe, umiejętności cyfrowe oraz programowania, kompetencje społeczne i obywatelskie, ale również kompetencje w zakresie przedsiębiorczości i umiejętności przekrojowe, takie jak kreatywność i krytyczne myślenie. Pomimo znaczenia tych kompetencji nie wszystkim młodym ludziom udaje się w pełni je zdobyć. Europejskie ramy kompetencji kluczowych¹⁴ z 2006 r. sprzyjają nabywaniu takich kompetencji. Zapowiedziany w „Nowym europejskim programie na rzecz umiejętności” przegląd tych ram przyczyni się do zdobywania kompetencji w dziedzinie kształcenia i szkolenia. W przypadku szkół konieczna jest również zmiana sposobu uczenia się.

Powiązanie uczenia się z rzeczywistymi doświadczeniami przynosi lepsze rezultaty. Uczenie się oparte na rozwiązywaniu problemów i na projektach, praktycznych doświadczeniach lub pracy społecznej zwiększa motywację młodych ludzi, umieszcza przedmiot w kontekście i daje szansę na rozwój kompetencji społecznych, obywatelskich i kompetencji w zakresie przedsiębiorczości¹⁵. Nauczanie w zakresie nauk ścisłych, technologii, inżynierii i matematyki jest bardziej skuteczne, gdy jest związane z wyzwaniem gospodarczymi, środowiskowymi i społecznymi lub ze sztuką i wzornictwem, wykazując ich znaczenie dla codziennego życia¹⁶.

Technologie cyfrowe mogą wspomagać uczenie i wspierają innowacje w szkołach. Właściwie wykorzystywane technologie cyfrowe mogą wzbogacać proces uczenia się oraz wspierać rozwój nie tylko kompetencji cyfrowych. Zaledwie jedna czwarta dzieci w wieku szkolnym w Europie jest uczona przez nauczycieli poruszających się swobodnie w środowisku cyfrowym¹⁷. Technologie cyfrowe mogą wspierać komunikację i współpracę między szkołami oraz zwiększać udział uczniów i ich rodzin w życiu szkolnym.

¹⁴ 2006/962/WE

¹⁵ Komisja Europejska/EACEA/Eurydice (2016 r.) *Entrepreneurship Education at School*. Zob. również ramy kompetencji w zakresie przedsiębiorczości: <https://ec.europa.eu/jrc/en/entrecomp>.

¹⁶ Komisja Europejska (2015 r.) *Science Education for Responsible Citizenship*.

¹⁷ Komisja Europejska (2013 r.), *Survey of Schools: ICT in Education Benchmarking Access, Use and Attitudes to Technology in Europe's schools*.

Szkoły muszą wspierać wszystkich uczniów i reagować na ich szczególne potrzeby. Uczniowie szkół, w których zwraca się uwagę na zróżnicowane potrzeby poszczególnych uczniów, osiągają lepsze wyniki. Aspekt płci odgrywa tu również pewną rolę. Wspieranie przez szkoły różnorodności kulturowej i językowej uczniów oraz wspieranie integracji ma pozytywny wpływ na umiejętność uczenia się wszystkich dzieci¹⁸. Nie jest to jednak powszechna praktyka. Niektóre państwa członkowskie zmagają się z trudnościami w zapewnieniu uczniom niepełnosprawnym dostępu do wysokiej jakości edukacji sprzyjającej włączeniu¹⁹. W niektórych miastach i regionach język wykładowy znaczącego odsetka uczniów nie jest ich językiem ojczystym. Zwłaszcza nowo przybyłe dzieci migrantów potrzebują ukierunkowanych programów językowych, aby lepiej zintegrować się w szkole.²⁰ W wielu krajach Romowie i inne mniejszości etniczne cierpią z powodu braku dostępu do edukacji wysokiej jakości.

2.2. Promowanie uczenia się poprzez otwarcie na nowe formy współpracy

Współpraca wpływa na wzbogacenie procesu i efektów uczenia się oraz pomaga szkołom skuteczniej wspierać młodych ludzi w rozwijaniu potrzebnych im kompetencji. Obejmuje to współpracę z lokalnymi urzędami, organizacjami społeczności lokalnych, przedsiębiorstwami i uniwersytetami, a także współpracę wewnątrz szkół. Młodzi ludzie zagrożeni ryzykiem wczesnego zakończenia nauki czerpią korzyści z bliskiej współpracy ze służbami socjalnymi lub osobami pracującymi z młodzieżą. Nawiązanie już na wczesnym etapie kontaktu z doradcami zawodowymi, przedsiębiorcami i naukowcami pomaga młodym ludziom przygotować się do przyszłego zatrudnienia i dalszych studiów²¹. W dziedzinach takich jak nauki ścisłe lub sport uczniowie czerpią korzyści ze współpracy ich szkół z innymi placówkami edukacyjnymi, przedsiębiorstwami i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego²². Nie wszystkie szkoły posiadają jednak wystarczające wsparcie zewnętrzne. Nie we wszystkich również prowadzi się niezbędną współpracę wśród nauczycieli, pracowników niebędących nauczycielami, uczniów i rodziców²³.

Nękanie, agresja elektroniczna i przemoc osłabiają dobrostan dziecka i mają negatywny wpływ na sukcesy w szkole²⁴. Dobrostan psychofizyczny jest niezbędnym warunkiem uwieńczonego sukcesem procesu uczenia się. Dowody wskazują, że strategie włączające nauczycieli i rodziców są najskuteczniejsze w walce z wszelkimi formami nękania²⁵. W celu ograniczenia zjawiska nękania i przemocy dzieci muszą uczyć się tolerancji i poszanowania różnorodności. To samo dotyczy bezpieczeństwa w internecie oraz odpowiedzialnego korzystania z mediów społecznych.

¹⁸ Komisja Europejska (2015 r.), *Language teaching and learning in multilingual classrooms*. Komisja zamierza wspierać, w ramach programu prac na lata 2018–2020, projekty badawcze programu „Horyzont 2020” dotyczące włączania dzieci migrantów do unijnych systemów edukacji (zamierzone przyjęcie w październiku 2017 r.).

¹⁹ Organizacja Narodów Zjednoczonych, Komitet do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych (2015 r.): Concluding observations on the initial report of the European Union, CRPD/C/EU/CO/1 z dnia 2 października 2015 r.

²⁰ W swoim planie działania na rzecz integracji obywateli państw trzecich Komisja Europejska zaproponowała kilka środków wsparcia w zakresie kształcenia i szkolenia dzieci migrantów. COM(2016) 377 final.

²¹ INCLUDE-ED <http://creaub.info/included>; Europejska Sieć Całozyciowego Poradnictwa Zawodowego, www.elgpn.eu

²² Komisja Europejska (2015 r.): Science Education for Responsible Citizenship.

²³ RESL.eu – Reducing early school leaving in Europe, www.uantwerpen.be/en/projects/resl-eu/.

²⁴ OECD (2017 r.), PISA 2015 (tom III).

²⁵ Ttofi, M.M., Farrington, D.P. (2011): *Effectiveness of school-based programs to reduce bullying: a systematic and meta-analytic review*, *Journal of Experimental Criminology* tom 7, nr 1, s. 27–56.

Zastosowanie podejścia ogólnoszkolnego poprawia wyniki nauczania, integrację i równość dostępu²⁶. Zgodnie z tym podejściem cała szkoła wraz z zewnętrznymi zainteresowanymi podmiotami oraz ze społecznością lokalną współpracują na rzecz poprawy jakości szkoły. Platformy internetowe „Europejski przyborek dla szkół” i „School Education Gateway” włączają się w takie podejście i wszystkie szkoły europejskie mogą z nich dobrowolnie korzystać. Platformy te wspierają partnerską wymianę i przyczyniają się do poprawy sposobów organizacji, praktyk nauczania i procesu uczenia się²⁷. Program Erasmus+ wspiera partnerstwa między europejskimi szkołami, pomagając im poszerzyć kontakty i umożliwiając transgraniczną wymianę partnerską.²⁸

eTwinning²⁹ to największa społeczność szkół w Europie. Wzięło w nim udział już ponad 460 000 nauczycieli oraz 4 szkoły na 10 w Europie. Oferując bezpieczne środowisko internetowe dla transgranicznych projektów edukacyjnych, eTwinning zapewnia szkołom łatwo dostępne narzędzia pozwalające zwiększyć ich ofertę cyfrowego uczenia się i wspierające międzykulturowe i transgraniczne kontakty między nauczycielami i uczniami. Wykorzystanie eTwinning przez wszystkie szkoły w Europie może pomóc w zwiększaniu umiejętności cyfrowych i otwartości zajęć szkolnych.

2.3 Zwiększenie dostępu do wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem oraz podniesienie ich jakości

Wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem wysokiej jakości jest podstawą skutecznego i sprawiedliwego systemu edukacji. Przygotowuje ona dzieci do pójścia do szkoły, wpływa na poprawę przyszłych wyników w nauce na wszystkich poziomach i ma szczególnie pozytywny wpływ na dzieci ze środowisk defaworyzowanych i środowisk migranckich. Badania PISA wykazują, że piętnastolatek, który nie uczęszczał do przedszkola, jest trzykrotnie bardziej narażony na osiągnięcie słabych wyników w nauce niż ten, który uczęszczał do przedszkola przynajmniej rok³⁰. Inwestowanie we wczesną edukację i opiekę nad dzieckiem zmniejsza potrzebę zwiększenia wydatków na późniejszych etapach kształcenia, kiedy koszty wyrównania poziomu między osobami osiągającymi dobre wyniki w nauce a tymi osiągającymi słabe wyniki są wyższe³¹.

Zapewnienie wysokiej jakości wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem i dostęp do niej jest wyzwaniem. Korzystanie z wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem jest coraz powszechniejsze³², ale pozostaje w dalszym ciągu problematyczne w przypadku dzieci poniżej trzeciego roku życia, a zwłaszcza dzieci znajdujących się w trudnej sytuacji.

²⁶ Komisja Europejska (2015): *A whole school approach to tackling early school leaving*.

²⁷ <http://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/toolkitsforschools.htm>.

²⁸ Aby uczcić 30 rocznicę programu Erasmus inicjatywa nazwana „Move2Learn, Learn2Move” („Podróżuj, aby się uczyć, ucz się, aby podróżować”) oferuje w 2017 r. młodym ludziom zaangażowanym w projekty eTwinning możliwość wyjazdu do innego państwa UE i spotkania z rówieśnikami, jako część ich procesu uczenia. Komisja podsumuje inicjatywę w 2017 r. i może, bez jakichkolwiek negatywnych skutków dla budżetu programu Erasmus+, oraz wykorzystując dane z tej oceny, rozważyć zorganizowanie podobnej inicjatywy w przyszłości.

²⁹ <http://www.etwinning.net>

³⁰ OECD (2016 r.), *Low-performing students: why they fall behind and how to help them succeed*.

³¹ Cunha, F. et al. (2006), *Interpreting the Evidence on Life Cycle Skill Formation*, in *Handbook of the Economics of Education, Vol. 1*, Amsterdam, North-Holland.

³² W strategicznych ramach europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia (ET 2020) Rada wyznaczyła unijny poziom odniesienia, zgodnie z którym co najmniej 95 % dzieci w przedziale wiekowym od czterech lat do wieku podjęcia obowiązku szkolnego powinno uczestniczyć we wczesnej edukacji i opiece nad dzieckiem. W 2014 r. w całej UE odsetek ten wynosił 94,3 %.

Korzystanie z opieki, jej przystępność cenowa i jakość są nierównomiernie rozłożone w obrębie danego kraju i między różnymi krajami. W 25 państwach członkowskich popyt na miejsce w placówkach opieki nad dziećmi przewyższa podaż; braki w jakości są często związane z niewystarczającymi kwalifikacjami personelu oraz ograniczonymi możliwościami rozwoju zawodowego³³. Eksperti z państw członkowskich i Komisja Europejska wspólnie określili zasady dotyczące jakości i pięć głównych obszarów działania: dostęp, siła robocza, program nauczania, ocena i monitorowanie, zarządzanie i finansowanie³⁴.

Wdrażanie tych wytycznych powinno znacznie przyczynić się do poprawy osiągnięć edukacyjnych dzieci, dając wszystkim dzieciom, w tym dzieciom ze środowisk defaworyzowanych, przewagę w dążeniu do sukcesów w szkole.

3. Wspieranie nauczycieli i kadry kierowniczej szkół w wysiłkach na rzecz wysokiej jakości nauczania i uczenia się

W celu uzupełnienia działań podejmowanych przez państwa członkowskie, Komisja:

- zaoferuje **wytyczne polityczne dotyczące kariery i rozwoju zawodowego nauczycieli i kadry kierowniczej szkół**, wzmacniając wzajemne uczenie się w strategicznych ramach europejskiej współpracy w dziedzinie kształcenia i szkolenia (ET 2020) poprzez serię seminariów specjalistycznych i połączenie go z sektorowym dialogiem społecznym w zakresie edukacji na szczeblu UE;
- **uprości dostęp przyszłych nauczycieli do zdobywania praktycznego doświadczenia w nauczaniu za granicą**, oraz będzie promowała takie możliwości, korzystając z programu Erasmus +;
- będzie pracować nad powstaniem **społeczności internetowych i zasobów** dla pracowników szkolnych, obejmujących nowe możliwości w ramach e-Twinning dla przyszłych nauczycieli, sieci online dla nauczycieli na początku kariery zawodowej i ich mentorów, kursy internetowe (również masowe otwarte kursy online), wymianę najlepszych praktyk wśród podmiotów oferujących programy kształcenia nauczycieli oraz ramy kompetencji cyfrowych wspomagające samoocenę oraz rozwój nauczycieli;
- dalej rozwijać synergie z **OECD w celu opracowania wspólnych danych porównawczych dotyczących pracowników szkół**, w tym poprzez bardziej skuteczne, wspólne gromadzenie danych za pomocą sieci Eurydice³⁵ i OECD na temat nauczycieli i kadry kierowniczej szkół.

3.1. Podwyższenie poziomu atrakcyjności zawodu nauczyciela

Wykwalifikowani, zmotywowani i cenieni nauczyciele są niezbędni dla najwyższej klasy edukacji. Spadek prestiżu zawodu i niedobór pracowników stanowią jednak wyzwanie w wielu państwach członkowskich, wpływając negatywnie na jakość edukacji szkolnej³⁶. Celem większości państw członkowskich jest przyciągnięcie większej liczby odpowiednich

³³ Eurydice (2014 r.) *Policy Brief Early Childhood Education and Care*.

³⁴ Komisja Europejska (2014 r.), *Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care*. Sprawozdanie grupy roboczej ds. wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem.

³⁵ http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php

³⁶ Komisja Europejska (2013 r.), *Study on Policy Measures to improve the Attractiveness of the Teaching Profession in Europe*.

kandydatów do zawodów związanych z nauczaniem oraz zmotywowanie i wspieranie ich w tym wymagającym zawodzie.

Skuteczniejsza selekcja i rekrutacja może pomóc w wyborze osób najbardziej odpowiednich do nauczania i rozszerzyć zakres doświadczeń w zawodzie. Niektóre kraje dokonują oceny kandydatów, biorąc pod uwagę nie tylko ich osiągnięcia akademickie, lecz również na podstawie szerszego zakresu umiejętności i postaw³⁷. W stosownych dla państw członkowskich przypadkach może to iść w parze z wysiłkami mającymi na celu rozwiązanie problemu nierówności płci w zawodzie nauczyciela i przyciągnięcie nowych nauczycieli z innych zawodów i grup niedostatecznie reprezentowanych.

Wynagrodzenie, status umowny i wyraźne perspektywy kariery są ważne dla zwiększenia atrakcyjności tego zawodu. W niektórych państwach członkowskich zawód nauczyciela przegrywa w porównaniu z innymi, bardziej atrakcyjniejszymi. Nauczyciele często zarabiają znacznie mniej w porównaniu ze średnią pracowników z wykształceniem wyższym: płace wynoszą od 74 % średniej dla nauczycieli wychowania przedszkolnego do 92 % średniej dla nauczycieli szkół średnich II stopnia³⁸. Krajom o bardzo niskim poziomie płac lub niskim bezpieczeństwie zatrudnienia bardzo trudno jest przyciągnąć nowych pracowników i obsadzić wakuujące stanowiska najbardziej wykwalifikowanymi kandydatami. Nauczyciele obawiają się również o jakość swojego przygotowania zawodowego i szkoleń wprowadzających oraz o swoje szanse rozwoju zawodowego³⁹. Jasno zdefiniowane zakres kompetencji i ścieżki kariery wpływają na poprawę oceny perspektyw kariery nauczycieli.

3.2. Nauczanie: zawód dla gotowych do współpracy osób ustawicznie rozwijających się zawodowo

Jakość kształcenia nauczycieli wymaga większej uwagi. Kształcenie nauczycieli jest najskuteczniejsze, gdy jest połączeniem metodyki z wiedzą merytoryczną i praktyką zawodową⁴⁰. Przyszli nauczyciele muszą być przygotowani do wspólnej pracy i ustawicznego rozwoju zawodowego, aby radzić sobie z różnorodnością w salach lekcyjnych i wykorzystywać swobodnie technologie cyfrowe. W szeregu państw członkowskich uczestnictwo w ustawicznym rozwoju zawodowym jest na niskim poziomie lub jest nieodpowiednio ukierunkowane. Ustawiczny rozwój zawodowy musi mieć odpowiedni charakter, być dostępny i charakteryzować się przystępną ceną. Zaangażowanie szkół i nauczycieli w określenie tematów i obszarów może przyczynić się do poprawy jego jakości⁴¹.

Nauczyciele potrzebują specjalnego wsparcia w początkowym stadium kariery. W przypadku wielu nauczycieli rozpoczynających pracę w zawodzie rzeczywiste środowisko szkolne stanowi dla nich zbyt duże wyzwanie i niektórzy porzucają zawód. Obecnie jedynie 6 spośród 10 rozpoczynających pracę nauczycieli otrzymuje rzeczywiste przygotowanie praktyczne do zawodu⁴², a tymczasem programy wprowadzające, łączące wsparcie zawodowe, socjalne i osobiste, w tym mentoring, pomagają początkującym nauczycielom w

³⁷ Komisja Europejska/EACEA/Eurydice (2013 r.), *Key Data on Teachers and School Leaders*.

³⁸ OECD (2016 r.), *Education at a Glance 2016: OECD indicators*. Dane dla 22 państw członkowskich UE.

³⁹ Komisja Europejska (2013), tamże.

⁴⁰ Wyniki OECD (2014 r.) i TALIS 2013: *An International Perspective on Teaching and Learning*.

⁴¹ *The Teaching Profession in Europe* (2015 r.).

⁴² Komisja Europejska / EACEA / Eurydice (2015 r.). *The Teaching Profession in Europe: Practices, Perceptions and Policies*.

rozwoju umiejętności i odporności. Przyczynia się to do poprawy jakości nauczania oraz zmniejsza kosztowną rezygnację z zawodu⁴³.

Najlepsi nauczyciele współpracują ze sobą. Nauczanie w zespole, obserwacja innych nauczycieli oraz szersze wspólnoty edukacyjne skupiające specjalistów stają się coraz bardziej popularne jako skuteczne formy uczenia się opartego na współpracy, ale nie są jeszcze normą w całej Europie⁴⁴. Aby poprawić proces uczenia się uczniów, nauczyciele powinni być zdolni do pracy i nauki w zespołach – z innymi nauczycielami, w zespołach skupiających specjalistów z różnych dziedzin i z partnerami zewnętrznymi – oraz chętni ku temu.

Środowiska współpracy i technologie cyfrowe mogą przyczynić się do uczenia się nauczycieli. Tradycyjne warsztaty i szkolenia poza szkołą wciąż przeważają. Innowacje edukacyjne, takie jak sieci wzajemnej współpracy, masowe otwarte kursy online (MOOC), a także dzielenie się otwartymi zasobami edukacyjnymi mogą uzupełniać te metody i pomóc w przezwycięzeniu przeszkód utrudniających uczestnictwo⁴⁵.

W ramach programu Erasmus+ UE wspiera rozwój zawodowy pracowników szkół. Dotacje są dostępne dla przyszłych nauczycieli, nauczycieli i kadry kierowniczej szkół, którzy chcą uczestniczyć w kursach szkoleniowych, stażach w szkołach lub stażach towarzyszących w innym kraju. W ramach eTwinning UE wspiera dobrowolną współpracę oraz partnerskie uczenie się wśród nauczycieli w ramach kursów internetowych oraz wspólnych szkoleń.

3.3. Wspieranie kadry kierowniczej szkoły

Skuteczne kierowanie szkołą korzystnie wpływa na wyniki w nauce uczniów, jakość nauczania i na motywację pracowników. Badania pokazują, że przywództwo oparte na wizji, którą podzielają również pracownicy, rodzice i społeczność lokalna, ma podstawowe znaczenie dla rozwoju szkoły i innowacji⁴⁶. W niektórych państwach członkowskich stanowiska związane z kierowaniem szkołą nie są uważane za atrakcyjne⁴⁷. Kierowanie szkołą zazwyczaj wiąże się z wymagającym zestawem zadań związanych z zarządzaniem i nauczaniem. Dyrektorzy szkół często nie są przygotowani do wykonywania tych obowiązków ani nie otrzymują potrzebnego wsparcia.

Zwiększenie autonomii szkół doprowadziło do większej odpowiedzialności dyrektorów szkół w wielu krajach. Pozwala im to na reorganizację czasu zajęć lekcyjnych i podejść, stymulowanie rozwoju szkoły i dzielenie odpowiedzialności wśród szerszej grupy pracowników. Zmiany te wymagają jednak odpowiednich zasobów i wsparcia⁴⁸. Zatrudnienie, przygotowanie i rozwój zawodowy dyrektorów szkół jest kluczowym czynnikiem poprawy wyników szkół.

⁴³ Komisja Europejska (2010 r.), Opracowanie spójnych i ogólnosystemowych programów wprowadzających dla początkujących nauczycieli: podręcznik dla osób odpowiedzialnych za kształtowanie polityki, SEC (2010) 538 final.

⁴⁴ OECD (2014 r.), tamże.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ OECD (2016 r.), *School Leadership for Learning*.

⁴⁷ SWD (2012) 0374.

⁴⁸ VO-raad/EFEE/ETUCE (2015 r.), *Professional Autonomy, Accountability and Efficient Leadership and the role of employers' organisations, trade unions and school leaders*.

4. Zarządzanie systemami edukacji szkolnej: coraz skuteczniejsze, bardziej sprawiedliwe i wydajne.

W celu uzupełnienia działań podejmowanych przez państwa członkowskie, Komisja:

- opierając się na istniejącej współpracy, w tym na strategiach w zakresie umiejętności i zasobach szkół, stworzy **ukierunkowany na zapotrzebowanie** mechanizm wsparcia technicznego **we współpracy z OECD**, aby pomóc państwom członkowskim, które same zwracają się o pomoc, w opracowaniu i wdrożeniu najważniejszych reform edukacji szkolnej. Służby Komisji, w tym Służba ds. Wspierania Reform Strukturalnych, oraz instrumenty finansowe UE (takie jak europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne oraz program Erasmus+) mogłyby stanowić tu wsparcie;
- zaproponuje **wspólne sprawozdanie na temat skuteczności i wydajności wydatków w edukacji szkolnej**, we współpracy z odpowiednimi komitetami Rady i służbami Komisji. Działania te będą się opierać na pracach prowadzonych wspólnie z OECD i mogą doprowadzić do opracowania wytycznych politycznych w sprawie inwestycji w edukację szkolną we współpracy z zainteresowanymi państwami członkowskimi UE i innymi stronami;
- wraz z państwami członkowskimi i zainteresowanymi stronami opracuje ukierunkowane wytyczne w zakresie **zapewniania jakości** poprzez wzajemne doradztwo⁴⁹ i partnerskie uczenie się.

4.1. Zasoby szkoły: właściwe i skuteczne inwestowanie

Chociaż Europa dysponuje bogatą różnorodnością systemów edukacyjnych, kultur i okoliczności, istnieją podobne wyzwania związane z zarządzaniem i finansowaniem. Wśród wyzwań tych znajduje się jasne określenie odpowiedzialności za finansowanie i dostosowanie sieci szkół do zmian demograficznych⁵⁰. Państwa członkowskie UE przeznaczają znaczną część zasobów – średnio ponad 3 % PKB – na edukację szkolną⁵¹. Prawidłowe wykorzystanie tych środków ma kluczowe znaczenie dla skuteczności ogółu wydatków publicznych w danym kraju.

Optymalne wykorzystanie ograniczonych zasobów w celu poprawy wyników wszystkich uczniów ma kluczowe znaczenie. Badania PISA wskazują, że skuteczne rezultaty procesu kształcenia nie mogą zostać osiągnięte poniżej minimalnego poziomu finansowania. Niektóre państwa członkowskie nie inwestują w wystarczającym stopniu, aby osiągnąć dobre rezultaty długoterminowe⁵². Na porównywalnym poziomie wydatków niektóre państwa członkowskie osiągają jednak lepsze wyniki niż inne. Zacieśnianie współpracy między sektorem edukacji a obszarami polityki gospodarczej może poprawić bazę dowodową i pomóc wypracować konsensus co do sprawdzonych rozwiązań w zakresie inwestycji w szkolnictwo. Wyzwania obejmują inwestycje w infrastrukturę, w tym w infrastrukturę cyfrową i sieci połączeń, a także w kapitał ludzki⁵³. Dostosowana indywidualnie polityka wsparcia reform edukacji

⁴⁹ Wzajemne doradztwo angażuje specjalistów z administracji krajowych w celu zapewnienia doradztwa zewnętrznego państwu wnioskującemu o udzielenie wsparcia dla reform edukacji.

⁵⁰ OECD (we współpracy z Komisją Europejską): School Resources Review, <http://www.oecd.org/education/schoolresourcesreview.htm>.

⁵¹ Eurostat, ogólna statystyka finansów sektora instytucji rządowych i samorządowych.

⁵² Komisja Europejska (2016), Monitor Kształcenia i Szkolenia 2016.

⁵³ https://ec.europa.eu/info/publications/2017-european-semester-country-reports_pl.

państw członkowskich może przyczynić się do poprawy zarządzania systemami szkolnictwa i zwiększenia skuteczności i równości dostępu do nich.

4.2. Połączenie autonomii i zapewnienia jakości

Zależność między autonomią szkół a rozliczalnością wymaga rzetelnych, ale elastycznych systemów zapewniania jakości⁵⁴. Główną ostatnio występującą tendencją jest decentralizacja i coraz większa autonomia szkół. Przyznawanie szkołom większej autonomii w zakresie codziennych praktyk i organizacji lub wykorzystywania zasobów finansowych daje im większe możliwości dostosowania się do ich konkretnych potrzeb i uwarunkowań lokalnych. Korzyści, które odnoszą szkoły zależą jednak od ich zdolności do skutecznego planowania i zarządzania swoim rozwojem, jak również od tego, w jaki sposób są one odpowiedzialne przed rodzicami, społecznościami lokalnymi i władzami edukacyjnymi⁵⁵. Wyniki badania PISA wskazują, że autonomia szkół prowadzi do pełniejszego zdobywania podstawowych umiejętności, jeśli połączona jest z rozliczalnością. Mechanizmy zapewniania jakości nie wyglądają tak samo w całej Europie,⁵⁶ lecz stoją przed pewnymi wspólnymi wyzwaniami. Wśród nich są m.in. sposoby: wyznaczania celów i pomiaru postępów w odniesieniu do systemów edukacji i kształcenia uczniów; opracowywania systemów zapewniania jakości w odniesieniu do coraz bardziej zdecentralizowanych i wielopoziomowych systemów edukacji; wspierania dialogu i kultury zaufania między podmiotami zajmującymi się edukacją oraz dawania pierwszeństwa zasobom ludzkim i finansowym.

Opracowanie odpowiednich narzędzi i procedur dotyczących danych ilościowych i jakościowych przyczyniłoby się do wzmocnienia systemu zapewniania jakości. Mechanizmy zapewniania jakości powinny uwzględniać środowisko szkolne i dobrostan osób uczących się, a także rozwój kompetencji osób uczących się. Zarówno dane ilościowe, jak i jakościowe są niezbędne do osiągnięcia wyważonego obrazu⁵⁷. Szkoły i podmioty lokalne powinny inwestować w budowanie potencjału w celu określenia najbardziej odpowiednich narzędzi i wskaźników niezbędnych do monitorowania postępów uczących się osób i rozwoju szkoły oraz do osiągnięcia wspólnego zrozumienia co do sposobu interpretacji danych. Proces ten powinien być uzupełniony zewnętrznymi mechanizmami monitorowania, takimi jak oceny szkół na szczeblu krajowym lub regionalnym czy też oceny umiejętności uczniów na szeroką skalę. Przejście od podejścia opartego na kontroli poszczególnych elementów, koncentrującego się na formalnej zgodności z zasadami i procedurami, do przyjaznego podejścia ukierunkowanego na rozwój szkół skutkujące podnoszeniem standardów i poprawą efektów uczenia się⁵⁸.

⁵⁴ Wstępne sprawozdanie grupy roboczej ET 2020 ds. szkół, *Quality assurance for school development*, kwiecień 2017 r.

⁵⁵ Hanushek, E.A., Link, S. i Woessmann, L. (2013), *Does school autonomy make sense everywhere?* Szacunki ekspertów PISA, *Journal of Development Economics*, Vol. 104, s. 212 – 232.

⁵⁶ Komisja Europejska (2015 r.), *Comparative study on quality assurance in EU school education systems: Policies, procedures and practices. Final report*.

⁵⁷ Wstępne sprawozdanie grupy roboczej ET 2020 ds. szkół *Continuity and transitions in learner development*, kwiecień 2017 r.

⁵⁸ Konkluzje Rady w sprawie zapewniania jakości w celu wspierania kształcenia i szkolenia, 20 maja 2014 r.

5. Wnioski – dalsze działania

Poprawa poziomu edukacji jest kluczowym elementem inicjatywy Komisji „Inwestowanie w młodzież Europy”. W szczególności jakość szkół odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu perspektyw młodych ludzi. Szkoły są podstawą sukcesu zawodowego. Oferują jedyną w swoim rodzaju szansę na mobilność społeczną. Jednak nie zawsze tak się dzieje. Nowe dane z badania PISA są sygnałem alarmowym dla Europy: odsetek osób osiągających słabe wyniki w dziedzinie nauk ścisłych gwałtownie wzrósł z 16,6 % w 2012 r. do 20,6 % w 2015 r. 11 % uczniów wcześniej kończy naukę, nie uzyskawszy formalnych kwalifikacji. Jeżeli nie znajdzie się sposobów zaradzenia tym brakom w edukacji szkolnej, życiowe szanse milionów młodych ludzi zmaleją.

Zapewnienie ogólnodostępnej edukacji wysokiej jakości jest sprawą kluczową dla przyszłości Europy. W dokumencie Komisji dotyczącym społecznego wymiaru Europy z kwietnia 2017 r.⁵⁹ podkreśla się, że edukacja jest jednym z czynników, które mają coraz większy wpływ na przyszłość naszych społeczeństw i gospodarek; w deklaracji rzymskiej z 27 marca 2017 r. 27 państw członkowskich zobowiązuje się dążyć do „Europy socjalnej: ...Uni[i], w której młodzi ludzie mają dostęp do kształcenia i szkolenia najwyższej jakości i mogą uczyć się i znaleźć zatrudnienie na całym kontynencie”⁶⁰.

Dążenie do wspólnego zaangażowania. Poprawa edukacji szkolnej powinna stać się najwyższym priorytetem dla państw członkowskich i Unii Europejskiej, co będzie wymagać ścisłej współpracy. Reformowanie systemów edukacji szkolnej jest zadaniem państw członkowskich. Komisja jest gotowa wspierać je przez wykorzystanie unijnych narzędzi i procesów. Europejski semestr jest sprawdzoną siłą napędową reform. Inne działania, takie jak dobrowolna współpraca w ramach ET 2020, powinny być kontynuowane, w taki sposób, aby zaoferować najlepszą możliwą wartość dodaną państwom członkowskim. W szczególności Monitor Kształcenia i Szkolenia powinien być w pełni wykorzystywany, aby pomóc państwom członkowskim w podejmowaniu świadomych i popartych dowodami decyzji politycznych. Kluczową kwestią dla przyszłości współpracy jest wyznaczenie bardziej ambitnego poziomu odniesienia w zwalczaniu wczesnego kończenia nauki. Inną kluczową kwestią jest sposób optymalnego korzystania z programu Erasmus+, aby zapewnić większej liczbie młodych Europejczyków możliwość nauki za granicą i zwiększyć istniejące zdolności wspierania rozwoju i innowacji w szkołach i kształceniu nauczycieli.

Powodzenie będzie zależało od ścisłej współpracy. Na planowanym na początek 2018 r. szczycie edukacyjnym podniesione zostaną kwestie dostępu do edukacji oraz kwestie dotyczące lepszego wsparcia w edukacji grup defaworyzowanych. Będzie to pierwsza okazja do omówienia przyszłości europejskiej współpracy w dziedzinie edukacji, a zwłaszcza edukacji szkolnej.

⁵⁹ COM (2017) 206.

⁶⁰ Deklaracja rzymska – deklaracja przywódców 27 państw członkowskich oraz Rady Europejskiej, Parlamentu Europejskiego i Komisji Europejskiej z dnia 25 marca 2017 r.